

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนลุ่มน้ำโขง
**Creative Management of Cultural Heritage with Participation
of Mekong Community**

ทองคำ ดวงชั้นเพชร และ พระเดชขจร ขุนติธโร (ภูทิพย์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Thongkham Duangkhanpetch and Phra Dechkhajorn Kuntidharo (Phuthip)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus , Thailand

Corresponding Author, E - mail: khamtongkk12@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำโขง 2) ศึกษารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง 3) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษามรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนลุ่มน้ำโขง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 36 รูป/คน และจัดโครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชน 30 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ (1) ประวัติหลวงพ่อบุญไฟ หลวงพ่อองค์ต่อ หลวงพ่อบุญไฟ ซึ่งทั้ง 3 องค์ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำโขงมาอย่างยาวนาน (2) ประเพณีสงกรานต์หลวงพ่อบุญไฟ หลวงพ่อบุญไฟ หลวงพ่อบุญไฟ (3) ประเพณีบั้งไฟเสียง เป็นงานบุญเดือน 6 หรือบุญบั้งไฟประชาชนลุ่มน้ำโขง เรียกว่า “เบิกแถมบุญไฟ” 2. รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง ได้แก่ (1) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงผ่านการขับเคลื่อนผลักดันโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ (2) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยภาครัฐ (3) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยวัดและชาวบ้าน 3. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษามรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนลุ่มน้ำโขง (1) การประกวดบทความการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี (2) การประกวดคำขวัญการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี (3) การรณรงค์แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี

คำสำคัญ: การจัดการ; มรดก; วัฒนธรรม; การมีส่วนร่วม; ชุมชนลุ่มน้ำโขง

Abstracts

This research aimed to 1) to build knowledge of history, cultural and traditions of the Mekong Community 2) to study a creative management of cultural heritage with participation of mekong community 3) to create awareness of conservation, preserve the cultural heritage and traditions in the mekong communities. This research is a qualitative by in-depth interviews with 36 key informants and organizing projects for community conservation consciousness 30 person, data analysis using contextual content analysis techniques.

The research results were found that : 1. knowledge of history (1) history of Luang Pho Phra Sai, Luang Pho Ong Tue, Luang Pho Phra Siang, all 3 of them have a long history of the Mekong (2) the tradition of pouring water from Luang Pho Phra Sai, Luang Pho Ong Tue, Luang Pho Phra Siang (3) Boun Bang Fai, is the 6th month of merit or Boun Bang Fai for people of the Mekong, called "Bork Than Boo Cha Fai". 2. model of creative management of cultural heritage with participation of mekong community. Through the following formats: (1) by the participation of the Mekong communities through a driving force by local administrative organizations in the area (2) by Participation of the Mekong community by the government (3) by participation of the Mekong community by temples and villagers. 3. building awareness of conservation preserve the cultural heritage and traditions in the Mekong community (1) article contest on raising awareness in conservation maintain culture and tradition (2) conservation conscious slogans contest preserve the culture and traditions (3) listening to ideas about conservation maintain culture and tradition.

Keywords: Management; Heritage; Cultural; Participation; Mekong Community

บทนำ

ชาติไทยประกอบด้วยชาติพันธุ์ที่หลากหลายหลากหลายอาศัยอยู่ร่วมกัน มีศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เกิดขึ้นและถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน และได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนการในการดำรงชีวิตของชุมชนต่างๆ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญสำหรับชนชาติ เป็นมรดกของแผ่นดิน เป็นแบบฉบับของการแสดงออกทางด้านความรู้สึนึกคิด การกระทำของมนุษย์ดังกล่าวได้วิวัฒนาการจนกลายมาเป็นวัฒนธรรมด้านจิตใจและวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ประเทศไทยจึงเป็นหนึ่งในประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ชาติไทย ตลอดจนเป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นต่างๆ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงควรหาหนทางนโยบายเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยส่งเสริมการนำทุนที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มาพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่งานด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของความเป็นไทยในการหารายได้เข้าประเทศ นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังเป็นวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนซึ่งแสดงออกผ่านการดำเนินชีวิต พฤติกรรม ศิลปะ และอื่นๆ เพราะวัฒนธรรมเป็นกระจกส่องพฤติกรรมของชุมชนได้ดีที่สุด และบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนได้ดีที่สุด ด้วยการที่ชุมชนใดจะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร เนื่องจากกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องได้รับการตีค่าจากทุกภาคส่วนร่วมกัน และต้องดำรงอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานพอที่จะผ่านบททดสอบของสังคม จึงทำให้เห็นบาง

กิจกรรมเกิดขึ้นในชุมชนแต่ละระยะเวลาหนึ่งก็เลือนหายไป แต่บางกิจกรรมที่ผ่านช่วงเวลาทั้งชาลงและขาขึ้นจนสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้สามารถเอื้ออรรถประโยชน์ให้กับชุมชนได้ และผ่านการกล่อมเกลามาจากสังคมเป็นเวลายาวนาน ก็จะเบ่งบานเป็นวัฒนธรรมประจำชุมชนในที่สุด ด้วยความยากลำบากก่อนจะมาเป็นวัฒนธรรมในชุมชนเช่นนี้ เมื่อมีวัฒนธรรมเกิดขึ้นในชุมชนใดแล้ว สมาชิกในชุมชนนั้นจึงต้องร่วมกันอนุรักษ์หวงแหน ต่อยอด พัฒนาให้ยืนหยัดอยู่คู่ชุมชนตราบนานเท่านาน หนองคายก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นของตนเองเช่นกัน (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2555 :58)

หนองคายเป็นจังหวัดชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับนครหลวงเวียงจันทน์ เมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นเมืองสงบเรียบง่าย จนได้รับการยกย่องเป็น “เมืองพักผ่อนที่ดีที่สุด” อันดับ 7 ของโลกจากนิตยสาร **Modern Maturity** ของสหรัฐอเมริกา ฉบับเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ค.ศ. 2001 โดยมีตัวชี้วัด คือ สภาพอากาศ ค่าครองชีพ วัฒนธรรม ที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค การคมนาคม การบริการทางแพทย์ สภาพแวดล้อม กิจกรรมนันทนาการ ระบบการรักษาความปลอดภัย ความมั่นคงทางการเมืองและเทคโนโลยี หนองคาย หลากหลายด้วยมรดกทางวัฒนธรรม ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ อบอวลไปด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันล้ำค่า หนองคายจึงเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งเพราะเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลาช้านาน มีเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึง 3 แห่ง คือ พระธาตุหล้าหนอง (พระธาตุกลางน้ำ) พระธาตุบังพวน และพระธาตุโพนจิกเวียงจันทน์ นอกจากนั้นหนองคายยังเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมืองมาเป็นเวลาช้านาน คือหลวงพ่อบุญเหลือแห่งวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) หลวงพ่อบุญเหลือองค์ต่อแห่งวัดศรีชุมพองค์ต่อ หลวงพ่อบุญเหลือแห่งวัดมณีโคตร เป็นต้น ชาวหนองคายยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี เหมือนคนไทยทั่วไปในภาคอีสานคือ ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ทำให้ดินแดนแห่งนี้อยู่กันด้วยความผาสุกร่มเย็นตลอดมา โดยเฉพาะประเพณีสงกรานต์ที่ได้มีการจัดงานเย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์ที่มีพิธีอัญเชิญหลวงพ่อบุญเหลือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่นมาแห่รอบเมืองหนองคายจนกลายเป็นประเพณีประจำชุมชนไปแล้วด้วย (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย, 2562 : ออนไลน์)

วัฒนธรรมในชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยเฉพาะในเขตจังหวัดหนองคายมีอยู่มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมที่มีรากฐานจากความเชื่อในพระพุทธศาสนา เพราะเมืองหนองคายเป็นเมืองที่มีประเพณีที่หลอมรวมอยู่ในการแผ่ขยายของพระพุทธศาสนา แต่การจรรโลงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้งหลายจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรมีการเสริมสร้างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ร่วมเสริมสร้างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนสืบไป ฉะนั้น ชุมชนจึงควรต่อยอดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ โดยอาศัยภาคีการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ส่วนราชการ ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์

วัฒนธรรมประเพณีให้สมาชิกในสังคมเป็นผู้มีความเข้าใจในการอนุรักษ์ การเฝ้าระวังมรดกทางวัฒนธรรมไม่ให้เกิดการสูญหายไป

กล่าวได้ว่า ประเพณีสงกรานต์ถือเป็นประเพณีสำคัญที่ทำให้กำเนิดวัฒนธรรมประจำชุมชนริมฝั่งโขงอย่างไม่ต้องสงสัย โดยเฉพาะชาวหนองคายที่ถือปฏิบัติและสืบทอดประเพณีสงกรานต์มาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ อาจเป็นไปตามคติทางศาสนาพราหมณ์ที่ชุมชนชาวไทยรับเอามาประยุกต์กับพิธีทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นอุบายในการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการครองตน ครองคน หรือครองงาน ประเพณีสงกรานต์นี้ จึงย่อมมีความหมายและมีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติ ชุมชนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง สงกรานต์จึงเป็นประเพณีสำคัญที่ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่โบราณจนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่งดงาม โดดเด่น และฝังรากลึกเข้าไปในชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณกาล เป็นขนบธรรมเนียมที่มีความงดงาม อ่อนโยน เอื้ออาทร และเต็มไปด้วยบรรยากาศของความกตัญญู การแสดงความเคารพ การให้เกียรติโดยใช้น้ำซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสะอาด ความบริสุทธิ์ และความเย็นสดชื่นในจิตใจอันเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกัน ปัจจุบันจึงน่าจะช่วยกันรักษาคุณค่าทางใจ ความมีน้ำใจ การมีสัมมาคารวะและกตัญญู การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการสร้างเสริมสายใยครอบครัว สังคมและประเทศชาติ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2554 : 1)

ด้วยเหตุนี้ จึงถึงเวลาแล้วที่ชุมชนริมฝั่งโขงต้องหันมาสร้างสรรค์เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่างจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์มากขึ้น เพื่อตอบสนองการเปิดเศรษฐกิจสังคมอาเซียนอีกทางหนึ่ง (โอชัยญา บัธธรรม และลินจง โพธาร, 2559 : 167-175) และเพิ่มกลวิธีในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนริมฝั่งโขงให้มีความสร้างสรรค์ เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่จังหวัดหนองคายจะเป็นต้นแบบในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม เพราะอยู่ในภูมิศาสตร์ที่ดี มีชุมชนที่เต็มไปด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนาน การต่อยอดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้แตกต่างไปจากรูปแบบเดิมๆ โดยอาศัยภาคีการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ หน่วยราชการ ชุมชน และท้องถิ่น จึงเป็นความท้าทายของคณะผู้วิจัยในการสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งอาจเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาต่อยอดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อขยายความเข้มแข็งจากชุมชนสู่ประเทศชาติ อันจะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในสังคมโลกปัจจุบัน สอดคล้องกับการมีวิสัยทัศน์ระดับโลก แต่มุ่งเน้นพัฒนาชุมชนในระดับฐานราก หรือ คิดมหภาค ทำจุลภาค (think globally, act locally)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำโขง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษา มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนลุ่มน้ำโขง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การจัดโครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตามคุณสมบัติ ได้จำนวน 36 รูป/คน และผู้เข้าร่วมโครงการตามความสมัครใจ จำนวน 30 รูป/คน

- 1.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดโพธิ์ชัย (หลวงพ่อบุญรอด) จำนวน 12 รูป/คน
- 1.2 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดศรีชุมอุโมงค์ต้อ (หลวงพ่อบุญรอด) จำนวน 12 รูป/คน
- 1.3 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดมณีโคตร (หลวงพ่อบุญรอด) จำนวน 12 รูป/คน
- 1.4 ผู้เข้าร่วมโครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชนรวม 30 รูป/คน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) การประชุมกลุ่มย่อยและแบบเก็บข้อมูลจากการสังเกต รวมถึงการจัดโครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

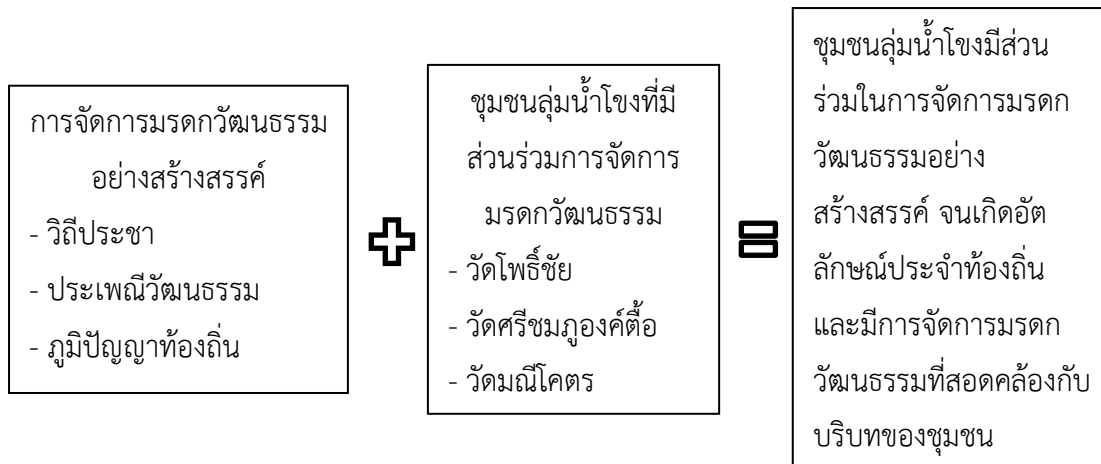
3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การประชุมกลุ่มย่อยและแบบเก็บข้อมูลจากการสังเกต รวมถึงการจัดโครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชน โดยการโทรศัพท์นัดหมายและเดินทางไปสัมภาษณ์ อีกทั้งการกำหนดวันจัดการประชุมกลุ่มย่อยและการจัดโครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง

(1) ประวัติหลวงพ่พระใส หลวงพ่องค์ตื้อ หลวงพ่พระเสียง ซึ่งทั้ง 3 องค์ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำโขงมาอย่างยาวนาน (2) ประเพณีสงกรานต์หลวงพ่พระใส หลวงพ่องค์ตื้อ หลวงพ่พระเสียง เป็นอีกหนึ่งประเพณีที่ถูกสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และสามารถพบเห็นได้ทั่วทุกภาคในช่วงเทศกาลสงกรานต์ (3) ประเพณีบั้งไฟเสียงหลวงพ่พระใส หลวงพ่องค์ตื้อ หลวงพ่พระเสียง เป็นงานบุญเดือน 6 หรือบุญบั้งไฟประชาชนลุ่มน้ำโขง เรียกว่า “เบิกแณบูชาไฟ”

2. รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง

(1) ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีด้านร่วมให้ข้อมูล/ความรู้ (2) ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมประเพณีด้านร่วมทำกิจกรรม (3) ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมประเพณีด้านร่วมวางแผนพัฒนา (4) ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมประเพณีด้านร่วมอนุรักษ์ (5) ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมประเพณีด้านร่วมในกิจกรรมโครงการที่จัดโดยผ่านรูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงผ่านการขับเคลื่อนผลักดันโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ (2) รูปแบบการจัดการมรดก

ทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยภาครัฐ (3) รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยวัดและชาวบ้าน

3. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษา มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนลุ่มน้ำโขง

(1) การประกวดบทความการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี การสนับสนุนให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ (2) การประกวดคำขวัญการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี โดย ขนบทำเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของคนไทย (3) การรับฟังแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่างๆได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต

ผลจากการสร้างรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

จากแผนภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำโขง ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ศึกษาคือประวัติศาสตร์หลวงพ่อบุญไฟ ประวัติหลวงพ่อบุญไฟคือ ประวัติหลวงพ่อบุญไฟ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบั้งไฟเสียง เพราะประวัติศาสตร์ เรื่องราวของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในอดีต ร่องรอยที่คนในอดีต

สร้างเอาไว้ ผู้ที่สืบทอดมรดกจะต้องการเข้าใจสังคมในอดีตให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เพื่อนำมาเสริมสร้างความเข้าใจในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

- 1) ประวัติศาสตร์ช่วยให้มนุษย์รู้จักตัวเอง กล่าวคือ ทำให้รู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับขอบเขตของตน ขณะเดียวกันก็รู้เกี่ยวกับขอบเขตของคนอื่น
- 2) ประวัติศาสตร์ช่วยให้เกิดความเข้าใจในมรดก วัฒนธรรมของมนุษยชาติ ความรู้ ความคิดอ่านกว้างขวาง ทันเหตุการณ์ ทันสมัย ทันคน และสามารถเข้าใจคุณค่าสิ่งต่างๆในสมัยของตนได้
- 3) ประวัติศาสตร์ช่วยเสริมสร้างให้เกิดความระมัดระวัง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกฝนความอดทน ความสุขุมรอบคอบ ความสามารถในการวินิจฉัย และมีความละเอียดเพียงพอที่จะเข้าใจปัญหา สลับซับซ้อน
- 4) ประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่มนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียนและประยุกต์ใช้ในกระบวนการแก้ไขปัญหา และวิกฤตการณ์ต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักจริยธรรม คุณธรรม ทั้งนี้เพื่อสันติสุขและพัฒนาการของสังคมมนุษย์เอง

2. มีรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีความร่วมของชุมชนกลุ่มแม่น้ำโขง ที่ผ่านการขับเคลื่อนผลักดันโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สานต่อโดยโครงการจากภาครัฐ และสร้างจิตสำนึกผ่านวัดและชาวบ้าน ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและยั่งยืน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- 1) การค้นคว้าวิจัย ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในด้านต่างๆ มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน
- 2) การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- 3) การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม
- 4) การพัฒนา โดยการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนา
- 5) การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์ และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ
- 6) ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาามรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7) การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยน มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ มรดกทางวัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

8) การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของ ชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ความรู้ความสามารถ อย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ

3. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษา มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนลุ่ม แม่น้ำโขง

การดำเนินกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวผู้วิจัยได้ ดำเนินการเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1) จัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนา อนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงามมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง

2) จัดกิจกรรมร่วมอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่าง ๆ

3) จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม อาทิ การฝึกสอน และการจัดแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทย การแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน การจัดพิธีไหว้ครูและนาฏศิลป์ไทย การจัดสัมมนาทางวัฒนธรรม

4) จัดหาและรวบรวมเครื่องดนตรีไทยชุดต่าง ๆ เพื่อเป็นศูนย์รวมเครื่องดนตรีไทย รวมทั้ง นำไปใช้ประโยชน์ในการจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาและการบรรเลงประกอบการแสดง

5) จัดการชุดแสดงและอุปกรณ์การแสดงให้บริการให้เช่าหรือยืมตามสมควร

6) จัดทำโครงการและดำเนินงานตามกิจกรรมประจำปี รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมและ ประเมินผลโครงการ

7) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อจัดทำเอกสารและเผยแพร่ในโอกาส ต่าง ๆ

8) ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างสถาบันหรือระหว่างประเทศ

9) ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

10) วิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทยต่าง ๆ เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการ เผยแพร่

11) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีเพื่อจัดทำเอกสารหรือ หนังสือเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ

12) ให้ความร่วมมือดำเนินงานตามโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอประเด็นการอภิปรายผลที่สำคัญตามข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1. องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งแม่น้ำหรือลุ่มแม่น้ำโขงเป็นที่อยู่อาศัยของหลายชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกันหลายประเทศนับเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญซึ่งมีประเพณี ดนตรี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ทั้งที่มีความคล้ายคลึงและแตกต่าง ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีการไปมาหาสู่ มีการค้าขาย และกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ มีทั้งที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของตนเอง ขณะที่มีความคล้ายคลึงในบางส่วนของ การดำเนินวิถีชีวิต เช่น ในเรื่องพระพุทธศาสนาผ่านพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียงซึ่งได้แก่ หลวงพ่อพระใส หลวงพระองค์โต หลวงพ่อพระเสด็จ ซึ่งอิทธิพลด้านพระพุทธศาสนาเหล่านี้กลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงในหลายกิจกรรมตามบริบทชุมชน ดังมี ประเพณีสงกรานต์หลวงพ่อพระใส, หลวงพ่อองค์โต, หลวงพ่อพระเสด็จ ประเพณีบั้งไฟเสด็จหลวงพ่อพระใส, หลวงพ่อองค์โต, หลวงพ่อพระเสด็จ ซึ่งได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ มรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีความร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีชมาศ ลัญชานนท์ (2554 : 332-345) ได้ศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและผลของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาในภาพกว้างเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเก่า ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่จำนวน 27 ชุมชน ส่วนขั้นตอนที่สองเป็นการศึกษาในเชิงลึกของชุมชนกรณีศึกษาจำนวน 3 ชุมชน โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนามแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการซ้อนทับแผนที่ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน ได้แก่ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการผ่านกลไกทางสังคม ผู้มีบทบาทหลักในการจัดการ ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาครัฐ ขณะที่ผู้มีบทบาทส่งเสริม ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระและกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนการริเริ่ม การวางแผน การปฏิบัติและการประเมินผล สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในศาสนา ปัจจัยทางสังคม ด้านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาสามารถสรุปเป็นแบบจำลองการจัดการมรดกทาง

วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ กรมศิลปากร (2543 : 23-28) ได้เขียนหนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดหนองคาย กล่าวโดยสังเขปไว้ว่า เวียง (เมืองหรือชุมชน) เกิดขึ้นในทุกปากน้ำในหนองคายเกิดขึ้นที่ทางออกสู่แม่น้ำโขง ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของบึงทามแห่งนี้ และมีแหล่งแร่และความเชี่ยวชาญในการหลอมถลุงแร่ จนเป็นที่มาของคำว่า สุวรรณภูมิ ซึ่งหมายถึง ดินแดนที่มีการพัฒนาในด้านต่างๆ มากกว่าแอ่งสกลนครเกิดเวียง (นครเวียงใหม่) หลายเวียง คือ เวียงจันทน์ เวียงคำ (เวียงคุก) เวียงจัว เวียงนกยูงยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีค่อนข้างสมบูรณ์ หากมีการสำรวจขุดค้นกันอย่างจริงจัง อาจจะได้เห็นถึงรากฐานของการตั้งถิ่นฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ย้อนไปได้ถึงยุคหินใหม่ อายุกว่าหมื่นปีจนถึงยุคประวัติศาสตร์ก็ได้ เวียงคำ-เวียงคุก เป็นคู่แฝดเมืองเวียงจันทน์ ปรากฏชื่อเรียกทางฝั่งหนองคายปัจจุบันว่า เวียงคุก ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองจังหวัดหนองคายติดเขตอำเภอท่าบ่อ อยู่ตรงข้ามกับเมืองเวียงคำ (เมืองชายพอง) ทางฝั่งลาวทั้งเวียงคำ-เวียงคุก น่าจะเป็นเมืองเดียวกัน มีการพบโบราณสถานและโบราณวัตถุร่วมสมัยกันทั้งสองฝั่ง มีทั้งเสมาหินทวารวดี ลพบุรี ต่อเนื่องถึงล้านช้าง ชื่อเวียงคำปรากฏอยู่ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ว่า เบื้องตะวันออกเข้าฝั่งของเวียงจันทน์-เวียงคำเป็นที่แล้ว ในขณะที่เดียวกันการกล่าวถึงเมืองเวียงจันทน์-เวียงคำในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงแสดงให้เห็นขอบเขตราชอาณาจักรสุโขทัย โดยเวียงจันทน์-เวียงคำเป็นรัฐอิสระอยู่พ้นอำนาจของสุโขทัย ซึ่งแผ่อำนาจไปทั่วอาณาบริเวณอุษาคเนย์ช่วงนั้น

2. รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีความร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง การจัดการความรู้เป็นแนวคิดของการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่เห็นคุณค่าของบุคลากรในองค์กรว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ทั้งนี้ เนื่องจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอีกทั้งยุคนี้ยังเป็นยุคของเศรษฐกิจฐานความรู้ องค์กรสมัยใหม่จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ และบุคลากรทุกคนในองค์กรจะต้องสามารถทำงานได้ครอบคลุมงานหลักขององค์กรทุกด้าน และสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมได้ เพื่อที่จะผลักดันให้องค์กรมีประสิทธิภาพ และสามารถอยู่รอดได้ในโลกของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน การจัดการความรู้จึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กร โดยมีการกล่าวถึงความสำคัญของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีความร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงไว้อย่างชัดเจน ทั้งด้านการให้ความรู้ การอนุรักษ์/การบำรุงรักษา การใช้วัฒนธรรมประเพณี การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยอาศัยการสนับสนุน ส่งเสริม ขับเคลื่อนและผลักดันผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผ่านโครงการของภาครัฐ และความร่วมมือระหว่างวัดและชาวบ้าน ในยุคที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไว เศรษฐกิจต่างๆ มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เน้นการปฏิบัติงานที่ถูกต้องและผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการองค์กรจึงมีการผสมผสานหลากหลายรายละเอียดเข้ามา โดยเฉพาะการนำเอาหลักคณิตศาสตร์เข้ามามีใช้ในระบบการคำนวณต่างๆ เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพสูงสุด ไปจนถึงการบริหารงานบุคคลที่มีความซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงการสร้างกลยุทธ์ต่างๆ ในการบริหารจัดการออกมาหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูง

ที่สุด สำหรับในยุคการบริหารสมัยใหม่นี้มีนักทฤษฎียุคใหม่เกิดขึ้นมากมาย และสม่ำเสมอ มีการค้นคิดวิธีการบริหารจัดการหลากหลายรูปแบบออกมาไม่ต่างจากการทดลองทางวิทยาศาสตร์ (Stefan Ivanko, 2013 : 24) ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความสนใจในการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนาและการเจริญปัญญา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า ทางวัดได้จัดให้มีข้อมูลข่าวสารสถานที่และการแนะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมมีรูปแบบการฝึกอบรมด้านจิตใจที่ดี ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับการปฏิบัติคือการเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ส่วนผลการศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญปัญญา และการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี เป็นต้น โดยใช้สื่อที่สำคัญ 4 ประเภทคือ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อธรรมชาติ 3) สื่อประเพณีและกิจกรรมและ 4) สื่อมวลชน

3. การสร้างจิตสำนึกในอารอนุรักษ์ รักษามรดกทางวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงอยู่คู่ชุมชนกลุ่มแม่น้ำโขง ดำเนินการผ่านกิจกรรมให้คนในสังคมได้เรียนรู้ผ่านตัวของกิจกรรม เช่น ประกวดบทความการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี การประกวดคำขวัญการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี การรับฟังแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีดา พูลสิน ได้เขียนบทความเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส พบว่า ชุมชนวัดโสมนัสมีความหลากหลายในมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและโดดเด่น ปัญหาที่พบคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมดำเนินงานในชุมชน แนวทางแก้ไขคือ ชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกับวัด บ้าน โรงเรียน และศูนย์เยาวชน พร้อมทั้งมีการพัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรมจะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกันด้วย อีกทั้ง ปาณทัตต์ แสนวิเศษ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา : การสร้างทฤษฎีจากฐานราก ผลการวิจัยพบว่า

1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษา ประกอบด้วย (1) รูปแบบการมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล (2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (3)

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้ปกครอง (4) รูปแบบการมีส่วนร่วมของศิษย์เก่า (5) รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการภาคี 4 ฝ่าย (ผู้แทนครูผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้แทนกรรมการนักเรียน) (6) รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในชุมชน (7) รูปแบบการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน (8) รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปในชุมชน (9) รูปแบบการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (10) รูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและสถานประกอบการ (10) รูปแบบการมีส่วนร่วมของศูนย์อำนวยการเครือข่ายและ (12) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทุน

2) กระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 สำรวจความต้องการการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา ขั้นที่ 3 การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ ขั้นที่ 4 ขั้นการดำเนินการ ขั้นที่ 5 ขั้นการประเมินผล ขั้นที่ 6 ขั้นการร่วมรับผลประโยชน์

3) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 ระดับคือ 1) ระดับร่วมวางแผนตัดสินใจ 2) ระดับปฏิบัติการ 3) ระดับการรับประโยชน์ 4) ระดับการประเมินผล

4) ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ปัจจัยและเงื่อนไขภายในโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหารมี 7 ด้านปัจจัยด้านครูและบุคลากรทางการศึกษามี 17 ด้านปัจจัยด้านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมี 5 ด้าน ปัจจัยด้านโรงเรียนมี 9 ด้าน ปัจจัยและเงื่อนไขภายนอกโรงเรียน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านชุมชน มีทั้งหมด 19 ด้าน 2) ปัจจัยด้านการเมืองมี 4 ด้าน 3) ปัจจัยด้านงบประมาณ 4) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม 5) ปัจจัยด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อมในชุมชน 6) ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยี 7) ปัจจัยที่เกิดจากข้อเสนอแนะของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)

5) ยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์การศึกษาสภาพแวดล้อมชุมชน 2) ยุทธศาสตร์การศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพชุมชน 3) ยุทธศาสตร์การศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของสถานศึกษา 4) ยุทธศาสตร์การปรับบุคลิกภาพการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา 5) ยุทธศาสตร์การปรับบุคลิกภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา และ 6) ยุทธศาสตร์การปรับปรุงวิธีการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

6) ผลกระทบของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผลกระทบต่อนักเรียน ผลกระทบต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ผลกระทบต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลกระทบต่อชุมชน และผลกระทบต่อโรงเรียน

7) บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย บทบาทของผู้บริหาร บทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษา บทบาทของผู้เรียน บทบาทของผู้ปกครอง บทบาทของ

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล และ บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน

8) การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียน 4) การมีส่วนร่วมในการรับบริการและรับความช่วยเหลือจากโรงเรียน

9) วิธีการในการเข้ามามีส่วนร่วม ประกอบด้วย 2 วิธี คือ 1) การเข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจหรืออาสาสมัคร 2) การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักจูงหรือชักชวน

10) อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 บริบท คือ บริบทจากโรงเรียนและผู้บริหาร บริบทด้านผู้ปกครอง และบริบทด้านชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการสืบค้นมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีลุ่มน้ำโขง โดยให้ความสำคัญกับการลงพื้นที่รับฟังและสำรวจเพิ่มเติม เพื่อนำไปกำหนดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์

2) หน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมกับการทำแผนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง ดำรง คงอยู่ อย่างมั่นคง ถาวร รวมทั้งการแสวงหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3) หน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น วัด และชาวบ้านควรประเมินผลการกำหนดนโยบายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง ที่ผ่านมาและผลที่เกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงผ่านการขับเคลื่อนผลักดันโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยภาครัฐ

3) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขงโดยวัดและชาวบ้าน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการสำรวจแหล่งมรดกวัฒนธรรมประเพณีลุ่มน้ำโขงอย่างต่อเนื่อง
- 2) ควรสนับสนุนส่งเสริมงบประมาณในการวิจัยและพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
- 3) ควรนำรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง ที่ได้ในครั้งนี้นำไปดำเนินการวิจัยในพื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อให้เห็นความเหมือนความต่างและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวกระตุ้นเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรม ประเพณี ต่อไปควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบอุปถัมภ์กับการดำเนินการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2543). *วัฒนธรรมพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดหนองคาย*. กรุงเทพมหานคร: ครุสภาลาดพร้าว.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2554). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2554*. กรุงเทพมหานคร: สยามไทยมุง มรดกวัฒนธรรม.
- ปรีชา ลัญขานนท์. (2554). *การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่. การวางแผนภาคและเมืองดุสิต (ผ.ด.). สถาบันยุทธศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2555). *รายงานการวิจัยต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ Creative Tourism Model*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย. (2562). *ประวัติเมืองหนองคาย*. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2564. แหล่งที่มา: <https://district.cdd.go.th/muang-nongkhai/about-us/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B2/>
- โอษฐ์ญา บัชรธรรม และลินจง โพธาร. (2559). *ความสำคัญทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 14 (3), 167-175.
- Stefan Ivanko. (2013). *Modern Theory of Organization*. Ljubljana and Portorož : Faculty of Public Administration University of Ljubljana, Slovenia.